

A munkácsi iskola akadémikus mestere

Öregbik Rákóczi fejedelem 1645 január 24-én Nyíresről keltezve azt írta György nevű fiának, hogy "akarván az ur isten dicsőségét terjeszteni, mi Munkács várossában academicus mestert állatunk, kinek rövid nap az tanításhoz kell kezdeni. Parancsoljuk, minél hamarébb küldj Fejérvárról igyenesen Munkácsra Rudimenta linguae latinae exemplart Nro. 50, katekesis deákul s magyarul Nro loo, melylyel ne is késedelmezzél".¹⁾

Ki volt ez az első akadémikus mester? Csak hozzávetőleges biztonsággal tudom megállapítani. Ugyanis Debreceni Hentes Mihály egyetemi hallgató 1649 március 17-én Utrechtben tartott teológiai tárgy vitatkozását a többek között Debreczeni Péter és Bősházi Márton munkácsi papoknak, valamint Farkasfi Péter munkácsi iskolaigazgatónak ajánlotta.²⁾ Mielőtt azonban továbbhaladnánk, meg kell állapítanunk, hogy a "Farkasfi" név föltétlenül torzítás, a helyes alakzatot a leydai egyetem anyakönyvében találjuk meg ilyenformán: 1643 október 26-án "Petrus Farkasdi Ung(arus, Annorum) 30. T(theologiae studiosus.)"³⁾

Geleji Katona István püspök I. Rákóczi Györgyöt 1643 július 2-án Gyulafehérvárról intézett levelében tudatja, hogy "a felföldi püspök...irt vala egy levelet, kérvén benne azon, hogy nágodtól nyerném meg egy Farkasdi nevű alumnusát nekik komáromi mesterségre, mert szinte elfogyatkozának."⁴⁾ Farkasdi - úgy látszik - ekkor még nem végezte be külsőországokbeli tanulmányait, ellenben a fejedelemnek egy másik: Pápai János nevezetű alumnusa éppen hazafe-

1) Szilágyi Sándor: A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése. Bp. 302.

2) RMK. III. 1728.

3) Archiv N. F. XVI. 211.

4) Uj Magyar Muzeum. 1859: I. 231.

lé térében volt s ezért Geleji tanácsára Rákóczi őt küldötte a másik helyett Komáromba.

Ilyeténképpen e sorokból megállapítható, hogy Farkasdi Péter bizonyosan az északnyugati felvidéken, mégpedig 1613 táján született. Hazatérése pedig hihetőleg 1644 végefelé történt s ekkor a fejedelem gyakorlóévekre a munkácsi iskolához oszthatta be. Jóllehet az sem lehetetlen, hogy Farkasdi sorrendben nem is a legelső akadémikus iskolamester, hanem öelötte volt már egy másik is, mert hiszen ez időből kitelik; a lényeges tehát nem ez, hanem a munkácsi iskola színvonalának emelési szándéka volt.

Farkasdi, aki a leydai egyetemen Porcsalmi Jánosnak, Kovásznai Péternek s netalán Csaholczi Jánosnak is tanulótársa, hihetőleg maga is befogadta a presbiteriánus gondolatvilágot, bárha ilyen irányu tevékenységéről mit sem tudunk, de ennek az is oka lehetett, hogy munkácsi működése után netalán ismét visszatért szülőföldjére.

A Rákóczi-birtokok gazdasági iratai között Munkács 1645-esztendei összeírásában fel van sorolva a két papilak, az iskola s az 1635-ben helyrehozott ispotályépület is.⁵⁾

Mindennél azonban érdeklődésünkre inkább számot tarthatnak azok a tankönyvek, amelyeket a fejedelem a maga költségén adathatott ki s úgy látszik, hogy belőlük nagyobb mennyiséget tartatott raktáron. Ezen kívül még az is megszivlelendő, hogy a fehérvári nyomdában előállított tankönyveket, vagy legalább is az alsóbb osztályok szükségletét ingyen osztathatta ki a tanulók között.

Az egyik könyv Alstedius Joh. Henricusnak "Rudimenta Lingvae Latinae, In usum Scholae Albensis" címet visel. Az öreg fejedelem idejéből ennek eleddig három kiadását ismerjük, mégpedig 1634-ből 1635-ből és 1640-ből,⁶⁾ valószínű azonban, hogy ennél többször is kinyomatta, hiszen az 1667-ben Lőcsén megjelent új kiadás címlapja szerint ez már a tizedik kiadás volt.⁷⁾

A másik könyv "Catechismus Religionis Christianae Compendiose pospositus et sacrarum literarum testimoniis conformitus." De az egyik lapon külön latin, a másikon pedig magyar szöveg volt,

5) Makkai László: I. Rákóczi György birtokainak gazdasági iratai. Bp. 1954. 330, 336.

6) RMK. II. 486, 495, 551.

7) RMK. II. 1097.

amely utóbbinak címlapja: "Catechismus Az az; A' Keresztyeni Val-
lasnak és Hűtnek Rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott,
szent írásbeli bizonyságokkal megh erősítettett summája, avagy
veleje." Ennek is több kiadása ismeretes, de valószínű, hogy Rá-
kóczi rendelkezésével kapcsolatosan az 1643. évi gyulafehérvári-
nyomtatványra kell gondolnunk, amely 83 lap terjedelmű.⁸⁾ Ennek
ugyan ma csak egyetlen példányáról tudunk, mert hiszen a többi a
hosszu időn keresztül való használatnak lehett az áldozata.

A munkácsi schola példájából látjuk, hogy a közmivelődési
állapotok a XVII. század első felében fokozatos és mindezideig
eléggé nem méltányolt mértékben indultak fejlődésnek. Az ifjuság
tudásának lehetőleg európai színvonalra való növelése volt az ö-
regebbek közül mind Keserűi Dajka Jánosnak, mind Geleji Katona
Istvánnak, mind Bethlen Gábornak, mind öregbik Rákóczi Györgynek,
az ifjabb nemzedékből pedig Medgyesi Pálnak és Tolnai Dali János-
nak, utánuk következőleg pedig Apáczai Csere Jánosnak egyik leg-
főbb törekvése.

A régebbi gyökerű anyaiskolák Károlyi Zsuzsanna fejedelem-
asszonynak 1622 július 1-én gyulafehérvári temetésére elküldötték
diákjaikat. A kolozsvári sáfárpolgároktól a keresztülutazó cso-
portok adatait június 24-26-i jövetelük és július 6-9-i távozásuk
alkalmával feljegyezve, megtudjuk belőlük, hogy az összeválogatott
küldöttségek Sárospatakról 18, Debrecenből 35, Váradról 25, Szat-
márról 25, Nagybányáról 15 főnyi diákságból állottak.⁹⁾ Nem szól-
va az unitáriusok kolozsvári kiváló intézetéről, a felsorolt is-
kolákhoz kapcsolhatjuk még az idők folyamán magasan kiemelkedett
gyulafehérvári, továbbá a mind jobban erősödő marosvásárhelyi, e-
nyedi, kolozsvári scholát, valamint a dési iskola fejlesztésére
tett kísérleten¹⁰⁾ kívül most már a munkácsit is.

8) RMK. I. 739. - II. 619.

9) Sáfár. 1622, 54, 55, 99, 140, 216, 217.

10) Herepei János: A dési ref. iskola XVII. és XVIII. századbeli
igazgatói és tanítói. Kolozsvár, 1941. 3-5.